

de mégis reménykedik. Csak abban nem vagyok biztos, vajon nem csalfa-e ez a remény. Szerzőnk kissé kétkeltű tehát, és ez rányomja bélyegét a könyv szövegének gondozására is. Mintha nem volna bizonyos benne, hogy magyar közönséghez szól. Egyszer ezt olvassuk: DER MANN OHNE EIGENSCHAFTEN, máskor meg: A TULAJDONSÁGOK NÉLKÜLI EMBER. Néha zárójelben megadja a mű eredeti címét vagy a magyar megfelelőt, néha nem. Ám itt is teljes a káosz: Djuna Barnes remekműve, a NIGHTWOOD, a könyvben ÉJSZAKAERDŐ címen szerepel, holott ÉJERDŐ címmel megjelent magyarul, történetesen Szegedy-Maszák Mihály utószavával. Egyszer németül (franciául, angolul) idéz, megint máskor magyarul, teljesen függetlenül attól, hogy a hivatkozott munkának van-e fordítása. De ha mégis magyarul citál, akkor meg nem mindig tudni, hogy a „bevett” vagy a saját fordításában adja meg a szöveget, de ez sem abszolút érvényű, hiszen például a 76. oldalon odairja: „*a saját fordításom*”. Már szinte komikus, hogy Baudelaire egyik mondatát egyszer franciául (191. o.), máskor meg magyarul idézi (241. o.). Egy tudományos igényű könyv szerkesztőjétől többet várunk el, némi egyszerűsítést, némi koncepciót. Mindez azért is bántó, mert egyébként a könyv szép, a betűtípus jó ízléssel megválasztott, a tördelés szellős, a szöveg jól olvasható, és helyesírási hibát egyet sem találtam az oldalakon.

Bán Zoltán András

A SALAKEMBER VALLOMÁSA

*Hamvai Kornél: Márton partjelző fázik
AB OVO, 1995. 286 oldal, 470 Ft*

Két-három éve egy vidéki mérkőzésen bajba jutott a kiesés szélére sodródott fővárosi csapat. Ekkor az ítéletei miatt már addig is szidalmazott Marton (vagy Márton) nevű partjelző jelezte, hogy valamivel megdobták. Szotyolás papírcsomaggal dobhatták meg, a papírcsomagot hosszan keresgéltek a fűben. A vezető bíró lefújta a meccset, majd „zöld asz-

talnál” a fővárosi csapatnak ítelték a győzelmet. Utójáték: egy hét múlva egy másik pályán az ugyanígy járt (másik) partjelző azért *nem* jelezte, hogy szotyolás papírcsomaggal dobálják, mert jegyzőkönyvbe került állítása szerint „*a hidedeg miatt fekete dressze alatt vastag trikót viselt, és a dobálást nem érezte*”. Mindez meglehetősen visszhangot keltett: az Örkény tollára méltó magyar abszurd a maga zavaros idétlenségével jól tükrözte a hazai futball helyzetét.

Hamvai Kornél regénye valószínűleg ennek az esetnek köszönheti a címét. Csupán a címet és hősénekegykori hobbifoglalkozását: mást nemigen. A könyv, bár fontos és koridéző futballutalásokat is tartalmaz, természetesen egyáltalán nem a labdarúgásról szól, még annyira sem arról, mint egykor Mándy futballtárgyú könyve Csepme-Pempével, A PÁLYA SZÉLÉN.

A regény „beszélője” (s ez itt igazán szó szerint értendő) egy hetvennyolc éves, beteg, kicsit szenilis, magányos figura. Lakása van ugyan, de hajléktalan módján bolyong a városban. Beszédkényszer győtri, fűnek-fának felrókázza szurtos emlékeit.

A Nyugati pályaudvar üvegtetején állva kezdi kusza életmondókáját: kiváló hangütés ez, és a figura rajza fejezetről fejezetre gádzagodik: mozaikképként rakódik össze múltja és jelene. Belső monológok és álmonológok keverednek, hangos szövegtörödékek képzelte vagy valódi hallgatóknak. Az öregember mondja-mondja koldusnak, rendőrnek, papnak (egy másik „*fekete ruhás foglalkozás*” – a partjelző is szerzetesi pályára vágott), vall orvosnak, régi futball- és kocsmái barátjának, egykori iskolatársának (vagy ezek képzeletben megjelenő szellemének). S ha már megidézett holtak: a partjelzőnek főként Denise-zel, a harminchárom éve eltűnt feleségével van számon kérő beszélőnivalója.

A történet (a monológok) ideje 1990, s ez a dátum nem véletlen vagy esetleges adat. A szerző indirekten többször elárulja, többször utal az évszámra, csak összeadni kell tudnunk. Érdekes számítás: Márton partjelző hetvennyolc éves, vagyis 1912-ben született. Zagyva, hosszú önigazoló mondókája éppolyan, mint az ugyanekkor született, korszakmeghatározó magyar politikusé volt egy csak nemrég megismert utolsó, széthullóan kusza beszédében (mely Kornis Mihály izgalmas

drámaanyagává változhat). Hallgassuk csak nem a politikust, de Hamvai regényfiguráját: „*Minek-minek. Hosszú a sora. Nem vagyok köteles beszámolni, vagy talán igen? De amit én elmondok, az úgy van, és amit nem mondok el, az is úgy van.*”

Márton partjelző szócsapongásából kisszerűen szennyes életút elevenedik meg. Mint dacosan és büszkén hivalkodva mondja, ő nemcsak közönséges raktárosként dolgozott, de „*bée*” volt két évtizedig. „*Bée*”, vagyis bizalmi egén. Figyelt, feljelentő leveleket írt, s nemcsak parancsra, olykor magánszorgalomból is. Főként feleségét jelentgette fel ezekben, bár afféle pótcselekvésnént: megírásuk után mégsem továbbította őket.

Hamvai legnagyobb eredménye, hogy ez a halálra készülő emberi roncs még ma is fenyegető; néhol madárijesztőnek látszik, de nem az: korlátoltan is ravasz, fogatlanul is harapni kész alak. Mára megroggyant, de valaha szolgálalkúen ocsmány tettekre is kész, obskúrus múltú és jellemű figura. Hamvai ügyesen és jó érzékkel, néhol bravúros apróságokkal, nyelvi és gondolatárításos, utalási megoldásokkal érzékeltet szolgai hatalmából valamit... elég sokat.

Hamvai Kornél – más néven – először novellákkal jelentkezett. Regénye is novellafüzer inkább, s ezt nem elmarasztalóan mondom. Azt már talán inkább, hogy nem minden epizód (fejezet) egyforma erős, néhányuk halvány, feledhető, közhelyes. Árulkodó, hogy a könyv már említett első darabja a legjobb: itt Márton partjelző a Nyugati pályaudvar üvegtetején, félhülyén vagy félrészezen, nevéstégesen és mégis kissé fenyegetően handabandázik: a tucatközrendőrök nem tudnak se mozdulataival, se beszédével mit kezdeni. Márton partjelző silányságában van valami hatalom. Ilyen erejű fejezet nincs több a könyvben.

A könyvet jól fogadta néhány napilapkritika; magvasabb, nagyobb lélegzetű bírálat kevés jelent meg róla. (Talán most, a Bródy Sándor-díj után.) Károlyi Csaba *ES*-beli kritikája (1996. június 14.) bizonyos elismerés mellett elmarasztalóan állapítja meg, hogy: „*nem érezni a háttérben az írói reflexió meglétét*”.

Az én hiányérzetemet nem annyira az írói reflexió vélt hiánya okozza, inkább az, hogy a könyvben mindenkire rátelepszik a főalak. A háttér sápatag (nekem nem az írói reflexi-

ók, hanem jól megrajzolt mellékalakok hiányoznak onnan).

A tehetséges nyelven, gazdaságosan, jó ritmusban megírt regényben roppant haloványra sikerültek a mellékfigurák. Márton le-robbant cimborája, az esőben halálra ázó nyomorult Mikola nem érdektelen, de ez az alak épp csak kísérő személy volna, egyike a többi háttérfigurának. A többi háttérfigura azonban szétmállik a papíron. Vagy halva születnek. Bosszantóan sikerületlen egy orvos alakja például, akire az író (talán) valamifajta ellenpontszerepet osztana (elbeszéli római kurvakalandját), s e párhuzamosan vágott monológ (betét) különösen iskolás, semmitmondó és felesleges. Igazán egyvalaki lenne a háttérben (a háttérből kiemelkedve) fontos: Denise, a rég meghalt (vagy eltűnt) feleség. Érdekes a fel nem oldott rejtély, a homályos múltbéli ügy: vajon megölte az őt elhagyni készülő asszonyt a szerelmes férj? Eltűnt? Szinte a legjobb e kérdés ügyes nyitva hagyása. Sajnos a feleség nem tud regényellenfélle, még csak kiegészítő színné sem válni. „*Mache*”, mondanánk a rég hallott szót már nevére is: írói csinálmány ez a Denise a nevével együtt, hiába motiválja Hamvai. Előkelősködő kalauznő valaha, férjét hidegen nem szereti, hidegségével gyötri. Ez talán elég volna indításként, alaphelyzetként, de Denise nem gomolyodik elő plasztikusan a múltból. A figura nincs kidolgozva, nem elevenedik meg, halovány árny marad, pedig nemcsak a vénembert kéne nyugtalanítania, hanem az olvasót is. Valami hiányzik innen. „*Nincs kitalálva*”, mondjuk megint nyersen.

Hanem a főalak! Emlékezetes írói teljesítmény.

Már maga a foglalkozás, a „partjelzőség” kiváló, metaforikus találat. A partjelző ugyanis afféle alantas segédhatalom, akinek a játék során nemritkán (lesszabályok megítélése) nagyobb döntési szerepe van, mint az első számú itélelthozónak, a sipmesternek. (A szurkolók jól tudják, hogy általában gyűlöletesebb, mint a főnöke: a nézők legnagyobb indulattal őt pfujolják.) A metaforikus ötletnél is sikerültebb, hogy a történet mégsem válik sterilen metaforikussá. Az öregember talán csak képzeleg fontosságáról, de ha igazat mond, akkor is esendő senki: döntéshozó a hátsó salakon csak.

„Egész életemben azt tettem, amire a lelkiismeretem vezérelt, és hogy sokaknak nem tetszett, nem az én hibám. Megmondom őszintén, hogy sok gazembert és csirkefogót segítettem a megérdemelt helyére. De korrekt jelentéseket írtam, és nem hazudtam soha. Nekem viszont örökké mindenki hazudott.”

Kisérteties. Az elmúlt évtizedek tömegemberének hangja, szóljon az titkos pártterkeztelen vagy fázós és szennyes utcasarkon. Hogy ezt a figurát írja meg tudta rajzolni, hangját meghallani, szövegét megszólaltatni és dallamát lekottázni – halványabb lapjai és igazi mellékfigurák hiánya ellenére is figyelemre méltóvá, értékessé teszi Hamvai Kornél első regényét.

Bikácsy Gergely

RITUÁLIS MAGÁNYOSSÁG

Brokés Ágnes: *Jó hely. Versek 1976-tól 1990-ig*
Magvető, 1996. 170 oldal, 600 Ft

Brokés Ágnes versei két okból ejtik zavarba az olvasót. Egyrészt azért, mert nehezen kapcsolhatja egy költői hagyományhoz, másrészt azért, mert ezt túlságosan is könnyen teheti meg. Az a fajta „*ma éppen ez jutott eszembe, tehát megverseltem*” alapelvű verstermelés, aminek az eredményeivel a JÓ HELY lapjain találkozunk, igen távol áll attól a ma uralkodónak látszó költői beszédrendtől, amely a neo-avantgárd nyelvkritikájának és a posztmodern nyelvközpontúságának ambivalenciája mentén igen tudatosan szerveződik, radikálisan stilizál, és az élet eseményeit és az azokra reflektáló érzelmeket, indulatokat csak egyfajta – többnyire ironikus – távolságtartással engedi szövegeiből kitetszeni; míg ahhoz a – dilettantizmus veszélyével nem törődő – romantikus-reflektív, mindig kivételesnek, egyszerűnek (és korszerűtlennek) tűnő hagyományhoz, amit Emily Dickinson vagy (közelebbi példával) Dalos Rimma alakja köré képzelhetünk, túlon túl közvetlen köze látszik lenni. Ennek azonban ellene mond, hogy a versek narrátorával való azonosulása sokkal közvettebb, következetlenebb és gyakran

problematicusabb, mint azoké. Költészete ambiciózusabb az igényes háztartási líránál és az öregecske kislányok közérzeti költészeténél, sőt futó kapcsolódásokat mutat olyan, erősen ironizáló szerzőkkel, mint Handke, Jandl vagy Lewis Carroll (akik egyikétől sem áll távol persze a keresett infantilizmus póza), és igény mutatkozik benne a kortárs líra beszédmódjához történő kapcsolódásra is. Önféjű, de kötődőkész verselés ez, aminek tartós fiókban maradásáért egyaránt felelős a poétikai gondosság hiánya és az önbizalomé.

A fűlszövegből megtudható, hogy a kötet anyaga nagyjából 1971 óta alakul, körülbelül háromezer versből és töredékből szerkesztette a szerző többévi munkával – amely szerkesztés alighanem javításokkal, húzásokkal, korrekciókkal is együtt járt. Ez magyarázza azt a sajátosságot, hogy a kötet szövegminősége többé-kevésbé egyenletesnek mondható. A törésvonalak nem egyes korszakok között, sokkal inkább egyes verseken belül húzódnak. (Persze az is lehet, hogy nem történt ilyen beavatkozás. Ebben az esetben Brokés szövegformálásának sajátossága, hogy impulzívabb és megformálásukban gördülékenyebb, de invenciótlanabb darabokból tevődnek össze – főként hosszabb – versei.)

Efféle gyűjteményes kötet, ilyen nagyszámú vers kibocsátása után az olvasó óhatatlanul is megpróbál valamiféle életrajzot konstruálni a szövegek alapján. A JÓ HELY esetében ez a törekvés eredménytelen marad. Nemcsak a versek, de a versek folyama sem mond el semmiféle történetet. Sőt: a versek mögötti epikum hiányán túl, gyakran magukban a versekben sem mutatkozik a legelmebb összefüggés sem az ott sorakozó gondolatok, kijelentések között. Meghatározhatatlan az ok, ami a sorok egymásutánját meghatározza; legtöbbször nem is észlelnénk a változást, ha valamelyik hosszabb vers sorait felcserélnénk, összekevernénk. Minden darabot a maga pillanata ihletett, a keletkező szöveg azonban nagyjából mindig ugyanarról az („ihletett”) lelkiállapotról szól; az időfolyam, amelybe ezek a különleges pillanatok ágyazódnak, ebben az esetben lényegtelen. Legáltalában a szerző így gondolja.

Lehet-e egyáltalán valami pontosat mondani ezekről a nehezen vagy éppenséggel sehogyan sem értelmezhető szövegekről? Attól